

dc_111_10

AKADÉMIAI DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Havas Ferenc

**A PRENOMINATIVITÁS
ELMÉLET ÉS ALKALMAZÁSA
AZ URÁLI NYELVEKRE**

BUDAPEST

2011

I. A kutatás témája, céljai, feladatai

Ez az értekezés általános nyelvészeti, közelebbről nyelv-tipológiai (ezen belül mondattani tipológiai), még pontosabb körülhatárolással pedig történeti mondattani tipológiai jellegű. Legáltalánosabb megközelítésben kettős célt tűz ki maga elé (aminek megfelelően maga a dolgozat is két nagy részből áll): 1. egy evolutív mondattani tipológiai elmélet koncepcionális kifejtését valamint 2. ennek gyakorlati ellenőrzését egy konkrét nyelvcsalád, esetünkben az uráli nyelvek célirányos elemzésével. A közvetlen keret a prenominitivus elmélete, amely egy tágabb összefüggésbe, az ún. szkematogóniai elméletbe ágyazódik, ez utóbbi pedig nem egyéb, mint történeti koncepció az alapvető mondatfelépítési minták variabilitásának szinkrón, illetve diakrón (evolutív) összefüggéseiről. A kérdéskör kifejtése így több, egymással összefüggő részfeladatra bontható.

1. a) Felvázolni az igei állítmányhoz kapcsolódó meghatározó szintaktikai funkciók disztribúcióján alapuló mondattani tipológia szerkezetét, azaz a világ nyelveiben feltalálható alapvető mondatfelépítési sémák szinkrón (pánkrón) rendszerét. Ennek részét képezi az egyes felépítési minták részletes jellemzése, egymáshoz való viszonyuk feltérképezése.

1. b) Felderíteni a felmutatott mondatsémák szinkrón viszonyának lehetséges és kizárható diakrón összefüggéseit, kialakítani evolúciós összefüggésrendszerük koncepcióját.

1. c) Külön speciális elemzést igényel a nominatív mondatforma történeti viszonyainak felderítése, különös tekintettel a nominatívusz és az akkuzatívusz, illetve általában az alany és a tárgy mint nyelvtörténeti produktum evolúciójára.

1. d) Kidolgozni a mondatsémák evolúciójának általános elméletét (szkematogónia).

1. e) Ezen belül, de ettől elválaszthatóan kifejtendő a pre-nominativitás elmélete, valamint azok a kérdéskörök, amelyek tekintetében egy nominatív nyelvben feltárhatók a nominatívus, illetve maga a nominatív séma létrejötte előtti evolúciós állapotok reliktumai.

2. A kialakított szkematogóniai, illetve pre-nominativitási elmélet keretében és módszereivel az értekezés célja pre-nominatív reliktumokat feltárni az uráli nyelvcsalád nyelveiben. A vizsgálódás témakörei a jelöletlen tárgy, a félakkuzativitás és az ergativitás, a participiumok és a participiális szerkezetek sajátosságai, a személytelen és birtokos szerkezetek.

II. Módszerek, források, a kutatás menete, az értekezés szerkezete

1. A kutatás diszciplináris behatárolása

a) A nyelvtipológia a nyelvhasználat egyik speciális (a genealógiai, avagy történeti–összehasonlító, és az areális, avagy térségi nyelvészettől különböző) ága, mely a világ nyelveinek összehasonlításával a nyelvek, illetve a meghatározott nyelvi funkciókat ellátni képes szerkezetek típusait kívánja megállapítani, ily módon empirikus vizsgálat alapján válaszolva arra a kérdésre, hogy milyen különböző módokon épülhet fel egy emberi nyelv.

b) A tipológiai vizsgálat lehet holisztikus (olyan tipológiai vizsgálat, amely a világ nyelveit a maguk egészében meghatározott típusokba kívánja sorolni) vagy parciális (olyan tipológiai vizsgálat, amely a világ nyelveiben megfigyelhető fonetikai/fonológiai, morfológiai, szintagmatikai, szintaktikai stb. részrendszerek típusainak megállapítására irányul). A XIX. századi nyelvtipológia, mely ingadozott a parciális kutatás és a holisztikus irányultság között, döntően alaktani központú volt (izoláló, agglutináló, flektáló típusok megállapítása), a mondattani szerkezetek viszont az elmúlt száz év nyelvtipológiájának egyik legfontosabb parciális vizsgálódási területét képezik.

c) A mondattani tipológiának két alapvető megközelítésmódja a mondatszerkezeti sémák kutatása, mely a szakirodalomban általában az esetkonfiguráció (case alignment) vizsgálatának égisze alatt történik, és a szórendi tipológia. Értekezésünk tematikus meghatározottsága alapján az első

típusba tartozik, melyet a szakirodalom egy része kontentív avagy tartalomorientált tipológiának is nevez.

d) Bár a nyelvtipológiát pankronikus vizsgálódásnak minősíthetjük, egy sajátos értelemben a tipológiának is van diakrón vonatkozása. Diakrón jellegűnek a tipológiában azokat az elképzeléseket tekinthetjük, amelyek akár a nyelvek, akár a nyelvi részrendszerek megállapított típusait történeti sorba rendezhetőnek gondolják, vagy legalábbis koncepciót alkotnak az egyes típusok lehetséges egymásba való átalakulásáról.

Az értekezésünkben kifejtett vizsgálódások a fenti kritériumok értelmében a történeti (kontentív) mondattani tipológia körében helyezkednek el.

2. A kutatás módszertani keretei

a) A nyelvtipológiai vizsgálódások a nyelv feldolgozásának harmadik fázisába tartoznak. Az első fázis az anyaggyűjtés és a nagy nyelvi korpuszok prezentációja, a második a nyelv grammatikai szerkezetének felderítése. A nyelvtipológus munkájának bemeneti adatai optimális esetben a részletesen és egyetemleges elveken kidolgozott leíró grammatikák, illetve a feldolgozandó nyelvek grammatikai résztulajdonságaira vonatkozó szakirodalmi adatok. Ebből következően az adott értekezésben kifejtett gondolatmenet a nyelvtipológia és – az értekezés második része tekintetében – az uralisztika korábbi eredményein és módszertanán nyugszik.

b) A nyelvtipológiai kutatások eredményei utólag adaptálhatók a legkülönbözőbb nyelvleírási irányzatok és iskolák fogalom- és eszköztárának kereteibe, maga a kutatás azonban lehetőség szerint a lehető legsemlegesebb apparátus felhasználásával folyik. A tipológiai szempontból releváns nyelvi tények feltárása és elsődleges prezentációja lényegében a mor-

fológia, a szintaxis és a szemantika legáltalánosabban elfogadott, hagyományosnak tekinthető terminológiai és fogalmi keretében történik.

c) A kutatás módszertanának lényege az általános nyelvtipológia apparátusának alkalmazása az éppen vizsgált nyelvekre. Ez először is az általános nyelvtipológiai keretek bemutatását, ha szükséges, részbeni kidolgozását vagy éppen átdolgozását igényli, másodsorban pedig a vizsgált nyelvek leírásainak az így felállított elméleti keretek szerinti feldolgozását. Értekezésünkben ez a következő munkamenetben valósul meg:

1. A kontentív mondattani tipológia rendszerének, azaz az alapvető mondattani felépítési sémáknak kritikai kifejtése a világ legkülönbözőbb nyelveiből vett megvilágító példák alapján.

2. A kialakított leíró rendszer belső történeti-tipológiai vonatkozásainak kidolgozása (értekezésünkben egy új elmélet formájában), ezen belül a prenominitivitás jelenségkörének részletes kifejtésével.

3. Az elmélet alkalmazása: prenominitív reliktumok kimutatása az uráli nyelvekben, minden vizsgált jelenség tekintetében lehetőleg minden egyes (irodalmi nyelvvel vagy az adott szempontból releváns nyelvjárásával képviselt) uráli nyelv adatainak célirányos feldolgozásával.

d) A prenominitivitás vizsgálatában a legfontosabb korábbi eredményeket az indoeurópai nyelvtudomány tudja felmutatni. Ezek az eredmények tanulságul szolgálhatnak bármely prenominitivitási vizsgálat számára. Ezért első részében az értekezés feldolgozza mind az általában vett (mondattani) tipológia problémakörére, mind az indoeurópai alapnyelv (prenominitív) előtörténetére vonatkozó alapvető szakirodalmat, bemutatja és értékeli a kérdés nyelvtudomány-történeti előzményeit.

3. A dolgozat szerkezete

0. Bevezetés

1. A prenominitivitás elmélete

1.1. Diszciplináris és módszertani keretek

1.1.1. A nyelvtipológia

1.1.2. Történeti nyelvtipológia

1.1.2.1. A klasszikus morfológiai nyelvtipológia

1.1.2.2. Mondattani nyelvtipológia (korábbi nézetek)

1.1.2.2.1. Abszolút történetiség (glottogóniai iskola)

1.1.2.2.2. Negatív és prediktív történetiség

1.1.2.2.3. A történeti nyelvtipológia újjáéledése

1.2. Szkematogónia

1.2.1. A mondatfelépítési elvek a világ nyelveiben

1.2.1.1. A tranzitivitási séma

1.2.1.1.1. A nominatív mondatfelépítés

1.2.1.1.2. Ergatív szerkezetek

1.2.1.1.3. Triadikus mondatfelépítés

1.2.1.2. Nem-tranzitív mondatszerkezetek

1.2.1.2.1. Aktív mondatfelépítés

1.2.1.2.2. Tematikus mondatfelépítés

1.2.1.2.3. Speciális mondatszerkezetek

1.2.1.2.3.1. Affektív szerkezet

1.2.1.2.3.2. Lokatív szerkezet

1.2.1.2.3.3. Posszesszív mondatfelépítés

1.2.1.2.3.4. Duplikatív (függőeset-kettőző) szerkezet

1.2.1.3. Tévesen azonosított sémák

1.2.1.3.1. Klasszifikatív mondatfelépítés

1.2.1.3.2. Neutrális típus

- 1.2.1.4. A mondatsémák szinkrón rendszere
- 1.2.2. A mondatsémák diakrón rendszere
  - 1.2.2.1. Történeti összefüggés tipológiai értelemben
  - 1.2.2.2. A mondatszerkezetek „családfája”
    - 1.2.2.2.1. A protoakkuzatívól a nominatív és a triadikus felépítésig
    - 1.2.2.2.2. A tranzitivitás megjelenése
    - 1.2.2.2.3. A protoaktív periódus kikövetkeztethető elemei
    - 1.2.2.2.4. Differenciatív mondatfelépítések
    - 1.2.2.2.5. A tematikus szerkezet történeti devianciája
    - 1.2.2.2.6. A legősibb szerkezetek és a szerkezettelenség
    - 1.2.2.2.7. Kiegészítések
      - 1.2.2.2.7.1. Az alany univerzalizálásának problémája
      - 1.2.2.2.7.2. A nominatív–ergatív átmenetek problémája
  - 1.2.3. A szkematogónia tartalmi univerzalitása
- 1.3. Prenominativitás
  - 1.3.1. A prenominitivitás lényege
  - 1.3.2. A legfontosabb újabb szakirodalmi előzmények
    - 1.3.2.1. Klimov: *Tyipologija jazikov aktyivnogo sztroja*
    - 1.3.2.2. Gamkrelidze–Ivanov: *Indojevropéjszkij jazik i indojevropéjci I–II.*
    - 1.3.2.3. Lehmann: *Pre-Indo-European*
  - 1.3.3. A prenominitivitás elmélete és az uráli nyelvek

2. Prenominatív reliktumok az uráli nyelvekben

2.1. A jelöletlen tárgy

2.1.1. A jelöletlen tárgy fogalma

2.1.2. Jelöletlen tárgyas szerkezetek az uráli nyelvekben

2.1.2.1. Tranzitív ige indikatívuszi finit alakja mellett

2.1.2.2. Felszólító mód mellett

2.1.2.3. Főnévi igenév mellett

2.1.2.4. Egyéb igenév és igéből képzett főnév mellett

2.1.2.5. „Passzív” igealakok mellett

2.1.2.6. Számnevek jelöletlen tárgyként

2.1.2.7. Jelöletlen tárgy összetett szavakban

2.1.3. A jelöletlen tárgy gyökerei

2.1.3.1. Hipotézisek a jelöletlen tárgy keletkezéséről

2.1.3.2. A jelöletlen tárgy prenominativitása

2.1.4. Konklúzió

2.2. Félakkuzativitás és ergativitás

2.2.1. Félakkuzativitás az osztjákban.

2.2.2. Ergatív szerkezetek az uráli nyelvekben

2.2.2.1. Szölkup?

2.2.2.2. Ergativitás a finnben?

2.2.2.3. Ergativitás az osztjákban

2.2.2.3.1. A jelenség

2.2.2.3.2. Az osztják ergativitás eredete

2.2.3. Konklúzió

2.3. Particípiumok és particípiumos szerkezetek

2.3.1. A particípiumok igenemi ambivalenciája

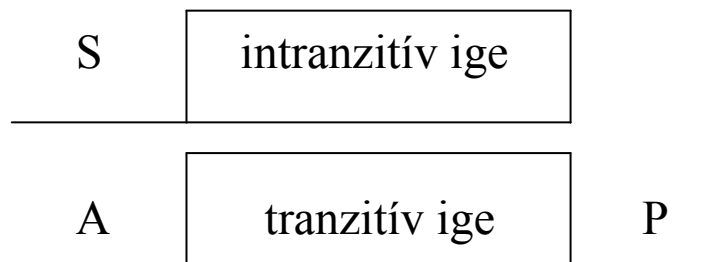
2.3.1.1. A particípium különössége

- 2.3.1.2. Az uráli nyelvek particípiumai és az igenem
- 2.3.1.3. Igenemi határozatlanság és prenominitivitás
- 2.3.2. A particípiumi alárendelés és a szórend
  - 2.3.2.1. A szórendi tipológia alapjai
  - 2.3.2.2. Az uráli alapszórend
  - 2.3.2.3. Az SOV alapszórend és következményei
  - 2.3.2.4. Particípiumos alárendelés az uráli nyelvekben
  - 2.3.2.5. A balra elágaztatás magyarázata
- 2.3.3. Konklúzió
- 2.4. Személytelen és birtokos szerkezetek.
  - 2.4.1. Birtoklásszerű szerkezetek
  - 2.4.2. Személytelen szerkezetek
    - 2.4.2.1. Egytagú személytelen szerkezetek
    - 2.4.2.2. Két és három tagú személytelen szerkezetek
  - 2.4.3. „Elkülönült birtokos”
  - 2.4.4. Patientív szerkezetek a magyarban
  - 2.4.5. Patientív szerkezetek a finnben
  - 2.4.6. Az uráli nyelvek tanúsága
  - 2.4.7. Konklúzió

3. Összefoglalás és kitekintés

III. A kutatás eredményeinek összefoglalása

Az értekezés a világ nyelveiben megmutatkozó alapvető mondattani felépítési elvek szinkrón és diakrón elemzéséből indul ki. A funkcionális, avagy kontentív (tartalmi) tipológia a mondat felépítésének alakzatait abból a szempontból vizsgálja, hogy grammatikailag hogyan formálódnak meg bennük az igék legalapvetőbb kötelező kiegészítései. Kiindulási mintául egyetlen kötelező kiegészítéssel álló (egy valenciás) intranszitiv és két kötelező kiegészítéssel álló (két valenciás) tranzitív igéket választunk. Ennek alapján vázolható fel az ún. tranzitivitási séma:

Az S, A, P betűkkel a séma az intranszitiv, illetve tranzitiv igék kötelező kiegészítéseit, a fő szintaktikai pozíciókat jelöli. Az S az intranszitiv ige egyetlen kötelező kiegészítése, az A a tranzitiv ige inkább agens, a P ugyanennek inkább patiens jellegű argumentuma. (Agensen tudatos, aktív cselekvő értendő, a patiens terminust itt tágabb értelmében, mint nem-agens használjuk.) Megkülönböztetésük történhet esetkonfigurációval (ennek alváltozata az adpozíciók alkalmazása), az igei morfológia segítségével (önállóan vagy egyeztetésszerűen), pusztán szórenddel, illetve mindezek kombinációjával. Mint-hogy az A és a P funkció egy tranzitiv mondatban bármely grammatikai jelöléstípus esetén értelemszerűen mindig eltér

egymástól, a funkciók megkülönböztetésére három lehetséges változat marad (az egyenlőségjel megformálási egybeesést jelent): $S = A$ ($de \neq P$) – nominatív felépítés, $S = P$ ($de \neq A$) – ergatív felépítés, $S \neq A \neq P$ – triadikus felépítés.

Kázusjelölés esetén a nominatív felépítésre jellemző az $S = A$ (nominatívusz) valamint a P funkciót képviselő akkuzatívusz megléte. Az ergatív felépítésben az elkülönülő A , amely mindig testes, az ergatívusz; az $S = P$ az abszolút alak (mint eset: abszolútívusz). A triadikus nyelvekben a három funkció különbözik, az S -t statívusznak, az A -t agentívusznak nevezhetjük; lényeges felismerni, hogy a P itt meghatározása szerint (kizárólag tranzitív igék *patience*) azonos a nominatív séma P -jével, azaz ugyancsak akkuzatívusz. A triadikus rendszer redundánsnak tekinthető, amennyiben a tranzitív igék ilyen voltát két, kizárólag rájuk jellemző kötelező kiegészítés (agentívusz és akkuzatívusz) jelöli.

Nem helyezhető el a tranzitivitási sémában az aktív mondatfelépítés. Az aktív nyelvekben ugyanis szerves értelemben nem működnek a tranzitivitásviszonyok. Itt az igének, akár intranszitiv, akár tranzitív, kétféle kötelező kiegészítése lehet: *agens* (tudatos, aktív cselekvő, például *a fiú fut*, *a fiú kenyeret eszik*), vagy *nem-agens* (*patiens*, például *a fiú szédül*, *a fiú veszélyt érez*). Az ennek megfelelő esetalakok az aktívusz és az inaktívusz. A dominánsan aktív mondat szerkezetet alkalmazó nyelveket egy sor egyéb jellegzetes vonás is megkülönbözteti az előzőekben ismertetettektől. Így például az igék lexikalizációja sem a tranzitivitás–intranszitivitás, hanem az aktivitás–inaktivitás dichotómiája mentén történik (aktív és statív igék), illetve egy sor esetben egyazon ige ragozható aktív és statív módon (például az egyik esetben 'néz', a másik esetben 'lát' jelentésben).

Mindezekről végül különbözik az ún. tematikus (avagy fókuszorientált) mondatminta, amely lényegében nem a szokásos grammatikai, hanem az információs szerkezet funkcióira épül, a téma (topik) illetve a réma (komment, fókusz) szembeállítására. A mondat felépítésének alapvető meghatározója, hogy a beszélő az adott esetben mit tekint a mondat topikjának. Ezt a lényegében azonos szórend, továbbá a névszó- és igeragozás hiánya ellensúlyaként a mondatkezdő ige prefixuma és a topikalizáló előjáró elhelyezkedése jelzi.

E sémák többségének megvannak a maga járulékos, a többi sémáétól különböző alvariáns mondatformái (például a nominatív séma tartalmazza a passzív, az ergatív pedig az antipaszszív változatok lehetőségét). Ugyanilyen jellegzetes eltéréseket mutatnak a jelöltségi és az egyeztetési stratégiák.

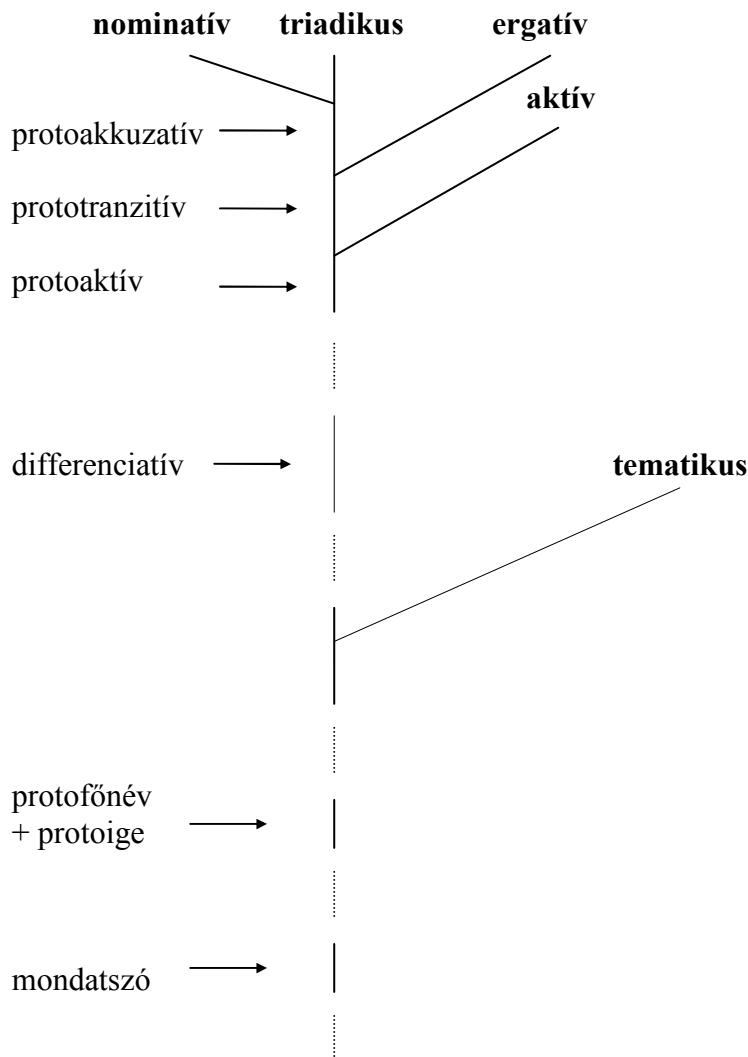
Megállapításunk szerint a fenti öt mondattani séma alapvetőnek tekinthető, minthogy képesek arra, hogy kizárólagos vagy domináns jelenlétükkel meghatározzák egy-egy nyelv mondattani típusát. (Ez ugyanakkor természetesen nem zárja ki vegyes típusú nyelvek létezését.) Ezekon a mondatfelépítési sémákon kívül vannak más minták is, melyek azonban csak mint a fenti öt típus által jellemzett nyelvek részrendszerei fordulnak elő. Ilyen például a félakkuzatív szerkezet (tranzitív ige két kötelező kiegészítéssel, ahol a P akkuzatívuszi megformáltságú, de az A nem nominatívuszbán, hanem függő esetben áll), és az úgynevezett „nem-kanonikus” vagy differenciatív szerkezetek: az affektív (a várt „alany” datívuszbán áll az érzékelést, érzést jelentő igék környezetében); a lokatív (egyes szemantikai igeosztályok mellett az „alany” lokatívuszbán); a duplikatív (A és P azonos függő esetben jelölve) és esetleg még továbbiak.

Az öt alapvető felépítési séma a szinkrón osztályozás szerint sem egyenrangú linearitással áll egymás mellett, hanem egy-

másba épülő csoportokat alkotnak. A legszorosabb rokonságot a nominatív és a triadikus felépítés mutatja, amennyiben bennük – és csak bennük – közös a tárgyeset használata. Ezért ezt a kettőt együtt akkuzatív típusoknak nevezhetjük. A legközelebb ehhez a két sémához az ergatív felépítés áll, amennyiben erre a három nyelvtípusra – és csakis rájuk – igaz, hogy bennük a mondat szerkezetét mindenekelőtt a tranzitivitás-viszonyok határozzák meg. Ezért ezeket tranzitív típusokként sorolhatjuk együvé. Ha arra vagyunk tekintettel, hogy mely típusokban jelzi az ige által érintett főnevekkel való kapcsolatot *verbum finitum* vagy/és esetkonfiguráció, akkor negyedikként csatlakozik hozzájuk az aktív felépítés is. Bár az elnevezés hozzávetőleges, az említett négy sémát együtt talán *finit* típusokként határozhatjuk meg. Ezek szerint a tematikus felépítés az *infinit* típus kizárólagos képviselője.

Az értekezés egyik legalapvetőbb megállapítása szerint ez a szinkrón csoportosulás diakrón összefüggések leképezése. Való igaz, a mondattani típusok történeti összefüggéseinek kutatása több mint száz éves múltra tekint vissza a nyelvtudományban. Az értekezés azonban a már meglévő ismereteket is részben újszerűen rendezi el, és hatókörét kiterjesztve, egy tágabb, koncepcióját tekintve új történeti tipológiai elmélet, a szkematogónia kereteibe illeszti. A szkematogónia („a sémák születése”) elmélete nemcsak a nyelvtipológia diakrón relevanciája iránti szkepszissel áll szemben, hanem a nyelveknek mint mondattani típusok képviselőinek lineáris leszarmazási vonulatba rendezésével is. Alapgondolata szerint ugyanis nem a nyelvekről mint holisztikus rendszerekről, mégcsak nem is a nyelvtípusokról, hanem a mondatszerkezet típusairól láthatók be evolúciós összefüggések, s ez utóbbiak korántsem egy lineáris leszarmazás képét mutatják. A világ nyelveiben ma fellelhető mondattani sémák egymásnak közvetlenül nem előzményei és leszarmazottai. Ugyanakkor mégis létezik közöttük

egy meghatározott direkcionalitású és történeti összefüggéseiket megvilágító evolúciós összefüggés, melyet sematikus az alábbi ábra mutat be.

Az ábrán látható első új terminus a protoakkuzatív. Ezzel a megjelöléssel azt a fejlődési szakaszt illetem, amikor létrejött a két későbbi szerkezet, a triadikus és a nominatív közös eleme: az akkuzatívusz. Ez egyszersmind azt a tézist is involválja, hogy a tárgy kialakulása történetileg megelőzi az egyetemes (azaz az S és az A funkció számára azonos alakú) alanyét. Erre vall, hogy a világ nyelvei mind a mai napig ismerik

az olyan tranzitív szerkezeteket, melyekben tárgy szerepel, de elvük szerint alanytalanok, ilyenek az említett félakkuzatív szerkezetek, például az orosz *волной унесло лодку* 'a hullámmal elvitte a csónakot' (értsd: „a hullám elvitte a csónakot”) típusú mondatfelépítési minta. A nominatív és triadikus szerkezet szétválása előtti állapot az utóbbira hasonlíthatott. Mint-hogy a triadikus séma a tárgy előállításával redundáns módon jelzi a tranzitivitást (mind az A, mind a P illetően megformáltsága csak tranzitív igék mellett fordulhat elő), lehetővé válik az A és az S funkció különbségének felszámolódása. Így áll elő a nominatívusz, az esetrendszer legkésőbbi, egyben (szemantikailag) legelvontabb tagja, és rajta keresztül a nominatív séma – maga is a legfiatalabb a mondatfelépítési elvek közül.

A tranzitivitást mondatszerző elvként ott találtuk mind az akkuzatív, mind az ergatív szerkezetekben. Ezek szerint a szintaktikailag meghatározó tranzitivitás előállása mind a három eddig taglalt sémánál régebbi fejlemény, ám feltétlenül fiatalabb, mint az ezt nem ismerő aktív szerkezet elkülönülése. Így tehát a tranzitivitási elv a prototranzitív szakaszban jött létre, végeredménye pedig (az elágazás előtt) az ergatív szerkezetre hasonlíthatott leginkább. Az aktív séma leválása még korábban ment végbe, az ezt megelőző fázis a protoaktív (amikor a korábbi differenciatív szerkezetek szemantikai tarkasága az igejelentés két alaptípusára szűkült: *patienssel álló folyamatok, állapotok, történések, illetve agenshez kapcsolódó cselekvések*). A még korábbi stádiumokra, valamint mindezen átmenetek feltételezhető mechanizmusaira ebben a rövid összefoglalásban nincs mód kitérni.

A mondatformák evolúciójának tartalmi lényege, hogy a változás a szemantikai diverzitástól a szintaktikai sematizálódás felé tart. A tematikus nyelvek esetében a mondat felépítését szinte kizárólag ad hoc szemantikai indíttatások döntenek el. A differenciatív stádiumban is a mondat megformálása még

erősen függ attól, hogy a predikátum-ige közelebből milyen szemantikai mezőbe tartozik, de e mezők száma már véges sok. Az aktív mondatszerkezetenél e tekintetben már csak két lehetőség adódik, annak függvényében, hogy az ige akaratlagos aktivitást jelent-e, vagy sem. A tranzitivitás-elv felülkerekedése végül teljesen háttérbe szorítja az ige szemantikáját: bármit jelentsen is az ige, intranszitiv vagy tranzitiv volta egyértelműen eldönti saját megformálását és a körülötte jelentkező esetkonfigurációt vagy/és szórendet. Bár e szempontból a három tranzitiv séma egyenrangú, a nominatív és az ergatív szerkezet formális jellegét még tovább fokozza, hogy az intranszitivitást a tranzitivitástól már csak egyetlen funkcióban különbözteti meg: az ergatív minta az A, a nominatív a P révén. A szemantikailag kiürült, formális általánosulás legfőbb megtestesítője a nominatívusz (s következésképpen a grammatikai alany).

A szkematogóniai elmélet integráns, ám szükség esetén leválasztható részét képezi a prenominativitás elmélete. Ez az elmélet egy triviális ténynek, a nominatív mondatfelépítés nem-kizárólagosságának tudomásul vételén túl két axiómán alapul: 1. a nominatívusz és a nominatívuszra épülő mondatfelépítési elv nyelvtörténeti produktum, következésképpen van előtörténete; 2. ez az előtörténet felderíthető reliktumokat hagy a nominatív nyelvekben. A prenominativitás vizsgálatának a szkematogóniai elmélet keretében való értelmezése az értekezés szerzőjétől való, de maga az alapgondolat, mindezekelőtt a nominatívnek tekintett indoerópai alapnyelv előtörténetének felderítésével kapcsolatban, a múlt század húszas éveitől kezdve kibontakozó tematika a nyelvtudományban. Csúcsteljesítményeit a proto-indoeurópaiat megelőző pre-indoeurópai nyelvállapot aktív (a mi értelmezésünkben: proto-aktív) jellegének kimutatásában érte el, ily módon bizonyító megalapozást és mintát is kínálva más nyelvcsaládok hasonló

vizsgálatához. Természetesen pusztán a pre-nominatív relik-tumok felderítésének, és nem a pre-indoeurópai nyelvre kikövetkeztetett konkrét eredmények adaptációjának programjával. Különösen nem lehet szó valamiféle, a pre-indoeurópaihoz hasonló pre-proto-nyelvállapot kikövetkeztetésének perspektívájáról.

A pre-nominativitás vizsgálata előbb egyes jelenségek felismerésével, majd akár holisztikus módon a XIX. század elejétől jelen van a nyelvtudományban. A szkematogóniai elmélet e megfigyelések parcialitásának felismerésével, egyszersmind rendszerező összefoglalásával járul hozzá ezekhez a korábbi ismeretekhez, egyszersmind ösztönzést, metodológiai és terminológiai keretet nyújtva a további vizsgálatok számára. Ilyetén szerepében a szkematogóniai elmélet ma a legjobb lehetőségnek látszik a mondatfelépítési sémák történeti-tipológiai kezelésére.

Mindezekén túl, dolgozatunkban a mondatformák evolúciójának vizsgálata során – az eltérő nézetek kritikai elemzésével is – cáfoljuk az alany univerzalitásának tételét, nemkülönben erősen behatároljuk a nyelvek nominatív → ergatív, és lényegében tagadjuk ergatív → nominatív irányú átalakulásának lehetőségét (nem kizárva persze a már eredetileg is vegyes típusú nyelvek homogenizálódásának eseteit).

Az értekezés második felében a pre-nominativitás elméletének az uráli nyelvek anyagán való ellenőrző alkalmazására kerül sor. Vizsgálódásaink a következő grammatikai jelenséggel kapcsolatban tártak fel pre-nominatív vonatkozásokat az uráli nyelvekben:

1. Jelöletlen tárgy. A tárgy kategóriájával kapcsolatban az uralisztika sikerrel bizonyította, hogy az alapnyelvben létezett jelölt tárgy: egy alapnyelvi *-m akkuzatívuszi esetvégződés megléte kikövetkeztethetőnek bizonyult a mai uráli nyelvek-

ből. Ugyanakkor a kérdés minden kutatója egyetért abban, hogy már az alapnyelvben ismeretes volt a jelöletlen tárgy kategóriája. A jelöletlen (formálisan: nominatívuszi) tárgy ugyanis valamilyen szinten ma is megfigyelhető minden uráli nyelvben, s jó részükről nem tételezhető fel, hogy jelen formájuk a valamikori testes végződés lekopásával állt volna elő. Megjegyzem, hogy a jelen gondolatmenetben csak a rendszerűen értelmezett jelöletlenség jön számításba: a tárgy jelöletlenségének ugyanis csakis abban az esetben van grammatikai relevanciája, ha az adott nyelvben a főneveknek egyébként van jelölt tárgyeseti alakja is.

Ebben az értelemben jelöletlen tárgy az uráli nyelvekben a következő helyzetekben szokott előfordulni. 1. Tranzitív ige indikatívuszi finit alakja mellett (vogul, permi nyelvek, mordvin, lapp, szamojéd nyelvek). 2. Felszólító mód mellett (finnségi nyelvek, a lív kivételével). 3. Főnévi igenév mellett (régimagyar, cseremisz, finnségi nyelvek többsége). 4. Egyéb igenév és igéből képzett főnév mellett (magyar, cseremisz). 5. „Passzív” igealakok mellett (minden finnségi nyelv). 6. Számnevek jelöletlen tárgyként (finnségi nyelvek). 7. Összetett szavakban (magyar, cseremisz, finnségi nyelvek). Bár a jelöletlen tárgy alapnyelvi meglétének elfogadása ellenére az egyes nyelvek ilyen jelenségeit gyakorta inkább a testes akkuzatívusz lekopására, illetve mondattani átértékelődésre vezetik vissza, valójában a finnségi „passzívum” esetétől eltekintve – ami a szó klasszikus értelmében nem passzívum, és jelöletlen tárgya eredetileg alany volt – nincs okunk azt gondolni, hogy a jelöletlen tárgy egyéb uráli előfordulásai ne lennének ősi, az alapnyelvre visszavezethető szerkezetek.

A jelöletlen tárgynak végső soron prenominatív előzményei vannak. Minthogy a tárgy ősibb kategória, mint az alany, voltaképpen már önmagában tekintve is prenominatív alakulat. Abban a jelenvaló tényben, miszerint a tárgy a tranzitív ige –

és csakis a tranzitív ige – *patience*, két momentum is felfedezhető, amely a tárgy történeti keletkezésére utal: a tranzitivitás és a *patiens* mivolt. Bár keletkezésére nézve a tranzitivitás is *pre-nominatív*, még inkább az a *patiens* kategóriája. Eredeti funkcionális/szemantikai szerepe szerint a jelöltség az *agens*, a jelöletlenség pedig a *patiens* karakterisztikus tulajdonsága. Ez örződött meg az aktív felépítésben, és még ennek a nyomait tükrözi az *ergatív* nyelvek azon tulajdonsága is, hogy az *ergatívus* mindannyiukban *testes*, míg az *abszolútívus* a legtöbbjükben jelöletlen. A jelöletlen tárgy gyökerei tehát még a jelölt tárgyéknél is mélyebbre nyúlnak (a *prototranzitív* stádiumba, szemben a jelölt tárgy „pusztán” *protoakkuzatív* eredetével). Így a jelöletlen tárgy az uráli nyelvekben nagyonis *pre-nominatív* örökség.

2. Félakkuzatív szerkezetek. Félakkuzatív szerkezetek több finnugor nyelvben előfordulnak, de ezek egy része nagy valószínűséggel a megfelelő orosz szerkezet tükörfordítása. Szuverén félakkuzatív mondatforma az uráli nyelvek közül csak az osztjákban fordul elő, például *köj inə mänt liwəlt* (szúnyog-*PLLOC* én-*ACC* eszik-*PF.INDET.PL3* 'a szúnyogok csípnek engem'). Ezt a mondatformát korábban tévesen sorolták az *ergatív* szerkezetek közé, hiszen *akkuzatívuszt* tartalmaz, amely *ergatív* szerkezetben nem fordulhat elő. Persze nem is *nominatív* szerkezetről van szó. Az *agens* függő esetben áll, a *patiens* *akkuzatívuszb*an – felépítése szerint tehát ez éppen a félakkuzatív szerkezet példája. A félakkuzatív szerkezet már eleve *pre-nominatív* reliktum. Lokális megformálású *agentívusza* ugyanannak az ősi *aktívusznak* az örököse, mint az *ergatív* mondat *ergatívusza*, illetve a későbbi *passzív* szerkezet *agense*.

3. *Ergatív* szerkezetek. Az uráli nyelvek *ergatív* szerkezeteire vonatkozó korábbi megfigyelések és feltételezések is csak az

osztják nyelv esetében állják meg a helyüket. (Az értekezés cáfolja mind a szölkup, mind a finn nyelv ergatív jellegével kapcsolatos koncepciókat.) Az osztják nyelv (elsősorban a keleti nyelvjárásaiban) valóban ismeri az ergatív szerkezetet, például vahi *sārha kulal’i ikinə əsəltə* (arany halacska-Ø öregember-LOC elenged-PF.DET.SG3SG ’az öregember az arany halacskát eleresztette’). Az A helyzetben lévő névszó agens létére függő esetben, mégpedig lokatívuszban jelenik meg, ámde anélkül, hogy ténylegesen helyhatározóként lehetne értelmezni, azaz valóban ergatívuszi funkciót tölt be. A P pozícióban álló névszó jelöletlen esetben van, azaz ugyanabban, amiben egy intranszitiv mondat alanya lenne, ez tehát megfelel az ergatív felépítés abszolútívuszi funkciójának. Mindehhez az ige cselekvő igenemben szerepel, miáltal a mondat passzívnak sem értelmezhető. A felmerült – de eloszlatható – kételyek ellenére itt tehát valódi ergatív szerkezetekkel van dolgunk. Eredetére nézve többféle elképzelés is felmerülhet (véletlenszerű alakulat, belső, szerves fejlemény, átvétel vagy idegen nyelvi szubsztrátum), de ezek az interpretációk kétségbe vonhatók. Így az osztjákban az ergatív szerkezetek szerves örökséget képeznek, azaz ősi, prenominatív vonás zárványszerűen megőrzött reliktumai. Ez egyszersmind annyit tesz, hogy az uráli alapnyelvben jelen volt az ergativitás valamely formája, pontosabban már benne is létezhetek az ergatívra emlékeztető prototranzitiv reliktumok.

4. A particípiumok igenemi ambivalenciája. A mai nyelvi rendszerekben dominánsan elfoglalt jelzői szerepük és az értelmezésükre vonatkozó kétezer éves nyelvészeti hagyomány ellenére, a particípiumok eredeti természetükre nézve predikátumszavak. (E tétel igazolására az értekezés tíz független érvet vonultat fel.) Annak a jelenségnek, hogy az uráli nyelvek particípiumai az igenem (genus verbi, diatézis) tekintetében determinálatlanok vagy ingadozók, tehát hogy többsé-

gük azonos megformáltság mellett egyes esetekben aktív, másokban passzív jelentésű, legeklatánsabb példái az ambivalens esetek, amikor is egy és ugyanazon konkrét particípiumi szóalak szerepelhet mind aktív, mind passzív jelentésben (*eladó-lány, eladó lány, olvasott ember, olvasott könyv*). Az értekezés erre vonatkozó alfejezete az obi-ugor nyelvektől a szamojéd nyelvekig gyakorlatilag az egész uráli nyelvcsaládból hoz megfelelő példaanyagot. A particípium igenemi közömbös-sége végeredményben izoláltan tekintett képzőjének igenemi közömbösségét jelenti. Ez csakis arra utalhat, hogy a nyelv-történet azon korszakában, amikor a particípiumképző predi-kátumjelként a (leendő) igék tövéhez járult, igenemi tekintetben maguk ezek a tövek is közömbösek voltak, másszóval az igéknek még nem volt igeneme. Az igenem ugyanis történetileg létrejött kategória: akkor keletkezett, amikor a mondatszerkezet szintaktikailag merevvé vált, s mintegy pótlendő a korábban az S és az A funkciójú névszóknál egyaránt lehetséges agens versus patiens megkülönböztetést.

Az uráli nyelvek particípiumrendszerének gazdagsága, e particípiumok alaki felépítésének és funkcionalitásának hasonlósága, beleértve az igenemi ingadozást is, olyan egységes képet mutat e nyelvekben, hogy a particípiumok uráli alapnyelvi megléte nem lehet kétséges, ráadásul egyes képzők anyagilag is visszavezethetők a protourálira. Az uráli nyelvek particípiumainak igenemi ingadozása ősi igenemi közömbös-ségükre utal, ez pedig arra, hogy kialakulásuk a nominatív mondatszerkezet végső megszilárdulásánál korábbi periódusra tehető. A particípiumok ebben az értelemben tehát prenomina-tív reliktumok az uráli nyelvekben, s már az alapnyelvben is azok voltak.

5. A particípiumi alárendelés és a szórend. Az uráli nyelvek többségének alapszórendje SOV, s következésképpen a proto-urálira és a protofinnugorra is ez tételezhető fel. (Az ettől elté-

rő alapszórendű nyelvek, a balti-finn ág és a zürjén, általános feltételezés szerint germán–balti, illetve orosz hatásra váltottak SOV-ről SVO-ra.) A szórendi tipológia kezdettől fogva abból a hipotézisből indult ki, hogy rendszeres összefüggés áll fenn az alapszórend és bizonyos kisebb kételemű szintagmák (például jelző és jelzett szó, birtokos és birtok, főige és segédige stb.) belső szórendje között. A hetvenes években világossá vált, hogy az implikációs összefüggések szempontjából az alany elhelyezkedése közömbös, így két alaptípus marad: OV (receptív) és VO (emisszív) nyelvek. Az általában vett alárendelő szintagmának/mellékmondatnak (Rel) és fejfőnévnek (N) sorrendjére nézve fennáll a $VO \supset NRel$ összefüggés (értsd: emisszív nyelvekben az alárendelt szerkezet követi a fejfőnevet – posztnominális –, és maga is jobbra elágazó, azaz igei jellegű elemének esetleges bővítményei ettől az elemtől jobbra helyezkednek el); az OV nyelvekre a várt $RelN$, tehát prenominális (illetve balra elágazó) alárendelő szintagma feltételezett túlsúlya ugyancsak igazolódik, ha az alárendelést leszűkítjük a particípiumos szerkezetekre: $OV \supset Rel_{part}N$. Ez várható tehát az uráli illetve finnugor alapnyelvekre is. Az uráli nyelvi példaanyag ezt a feltételezést teljes mértékben alátámasztja, feltűnő módon még azoknak a nyelveknek esetében is, melyek történetük során alapszórendet váltottak. A szke-matogóniai megközelítés, párosulva a particípiumok eredeti predikatív természetéről kialakított tézissel, tartalmi magyarázatot nyújthat erre az összefüggésre. Ha a particípium tipológiai értelemben egykor V típusú összetevő (értsd: predikátum) volt, tehát saját vonzatai, akár az S, akár az O kategóriájába tartoznak, egy OV típusú nyelvben tőle csakis balra helyezkedhettek el, akkor eredetileg maga a particípiumi állítmányú mondat (SOP) is egy SOV típusú szerkezet. Itt tehát egy eredeti mellérendelő mondatösszetétel átértékelődése mehetett végbe, képletesen $S_1O_1PS_2O_2V$ összevonódása a két alany

azonossága alapján. Ha a particípium elveszti predikatív jellegét, és az $S_1 = S_2$ párból az első, amely immár nem csatlakozik predikátumhoz, kiesik, akkor a megmaradt O_1PSO_2V sorban az O_1P már az S jelzőjének értelmeződik: a particípiumi szerkezet megtartja mondatértékét, de formálisan alárendelő jelzői szerkezetként (RelN) funkcionál. Ha mindehhez hozzátesszük, hogy az SOV nemcsak a leggyakoribb alapszórend, hanem valószínűleg a legarchaikusabb is (vö. hogy a nominatívnál őszibb gyökerű, aktív felépítésű nyelvek döntő többsége receptív), joggal feltételezhetjük, hogy az SOV szórend és a particípiumi szerkezetek prenominális és balra elágaztató jellege is ősi öröksége az uráli nyelveknek, és feltehetőleg már az alapnyelvben is prenominatív reliktumként érvényesült.

6. Személytelen szerkezetek. Az ún. személytelen szerkezeteknek több altípusa van. Hogy az egytagúak (magyar *fagy*, nganaszan *ч'ece* 'hideg van' stb.) szerkezetükre nézve a legősibb („többszörösen” prenominatív) mondatformák örökösei, az triviális. A továbbiakban azonban elsősorban az érzéseket, érzelmeket kifejező egyvalenciás igék vagy összetett állítmányok jönnek számításba, amelyeknek – az *experiens* szerepében – valamely nem-nominatívuszi eset a kötelező kiegészítése (vö. orosz *ему бежѐм* 'szerencséje van', *его मौһум* 'hányingere van', német *mir ist/wird schlecht* 'rosszul vagyok' stb.). Nem nehéz megállapítani, hogy az ilyen szerkezetek is a prenominatív múlt örökösei. Sem alany, sem agens nem szerepel bennük, az ige által leírt érzékelést, érzést, benyomást mint valami a maga jogán létező történést ábrázolják, mely az *experiens*re irányul. Nyilván nem véletlen, hogy esetrendszerrel rendelkező nyelvekben rendszeresen akkuzatívuszt és datívuszt találunk az *experiens* funkciójának kifejezésére. Ez a két eset az, amelyik ősi jelentését tekintve a leginkább kapcsolódik az irányultság, a valami felé törekvés, hatás megjelenítéséhez. Azokban a nominatív nyelvekben, ahol a tárgy kifejezésé-

nek funkciója később megoszlott a totális és a parciális tárgy között, ezt az irányhatározói jelentést a partitívusz vette át. (Vö. zürjén *men šog d* versus finn *minua surettaa* 'szomorodom'.)

7. Birtokos szerkezetek. Az értekezés új felfogással áll elő az uráli birtokos szerkezetek genitívuszi jellegű formáinak keletkezésére nézve, amennyiben azt bizonyítja, hogy ezek nagy valószínűséggel nem az adnominális, hanem a habitív (predikatív) birtoklásmondatokban álltak elő; a habitív mondatformák pedig patientív szerkezetek, ami prenominitivitásukra utal (lásd a következő pontot). Ez az összefüggés a magyar genitívuszi *-nak/-nek* esetvégződésen kívül a finn *-n*-re is kimutatható. A többi uráli nyelv tanúsága is ide vonható. A finnségi, a mordvin, a cseremisz, és részben a szamojéd nyelvekre nézve is legalábbis nem zárható ki, hogy a belső birtoklás genitívusza a habitív (esetleg patientív) szerkezetek végső soron latívuszi eredetű topikelemére megy vissza. Ennek alapján megfogalmazható egy hipotézis az alapnyelvre is: ha a protouráliiban létezett **-n* genitívusz, akkor az nagy valószínűséggel már benne is az egyébként eredeti funkciójában is továbbélő **-ń* latívusz örököse volt, mégpedig a Px-ek agglutinálódását követően, minthogy példátlan lenne, hogy egy genitívusszal már rendelkező nyelvben utólag keletkezzenek birtokos személyragok.

8. Patientív szerkezetek. A magyar *a fiúnak melege van jól* érzékelteti a datívuszos személytelen szerkezetek (*a fiúnak már mindegy*) és a birtoklásmondatok lehetséges összefüggését. Ez átvezet az ún. külső birtoklás (az „elkülönült birtokos”) kérdéséhez. Külső birtoklásról akkor beszélünk, ha a birtokos és a birtok nem egy szintagmában helyezkedik el (például *a juhásznak csak a kanász látta a kunyhóját*). Ez a mondatforma azonban nyelvtani, illetve különösen történeti-tipológiai érte-

lemben nem különíthető el egy sor további mondattípustól, úgymint: nem-egzisztenciális külső birtoklásszerű mondatok (*a juhásznak rozoga a kunyhója*), összetett egzisztenciális külső birtoklásszerű mondatok (*a juhásznak rozoga kunyhója van*), intranszitiv habitív mondatok (*a juhásznak kunyhója van*). Mindezeknek a mondatoknak közös tulajdonsága, hogy bennük a datívuszi alak topik helyzetű *patiens*. Azt az entitást nevezi meg, amelynek irányában, vonatkozásában, amelyet érintőleg végbemegy valamely történés, illetve fennáll valamely állapot. Az ilyen mondatokat bízvást tekinthetjük egyazon, sajátos szerkezet képviselőinek, amelyet feltételesen *patientív mondatfelépítésnek* nevezek. A *patientív szerkezetek* köre azonban jóval tágabb, mint a személytelen és (*predikatív*) birtokos szerkezeteké. Egységesen nem *alany–állítmány*, hanem *patiens–állítmány szerkezetű mondatfelépítési elvet* képviselnek, amely egy (*proto*)aktív séma letéteményese: a mondat – az ige intranszitivitásától vagy tranzitivitásától függetlenül – egy állapot fennállását vagy egy folyamat megtörténtét mondja ki egy *patiens* vonatkozásában. A (*proto*)aktív felépítési elv megnyilvánulása bármely *nominatív nyelvben prenominatív reliktum*.

9. Alapszórend. Az uráli nyelvekben domináns SOV alapszórend, mely a kivételt képező rokon nyelvek szórendtörténete alapján is archaikusnak bizonyul, önmagában is *prenominatív reliktumként* értékelhető. Ezt bizonyítja ma is tapasztalható relatív többsége (a világ nyelveiben az S, az O és a V minden lehetséges permutációja előfordul alapszórendként, de a következő relatív gyakorisági hierarchiát mutatva: SOV > SVO > VSO > VOS ≈ OVS > OSV), nemkülönben e szórend domináns előfordulása a *nominatív*nál grammatikailag konzervatívabb *ergatív* nyelvekben, mindenekelőtt pedig szinte kizárólagos volta az *aktív* nyelvekben.

Nem zárható ki, hogy kiterjesztett vizsgálatok még további hasonló reliktumok feltárásához vezethetnek az uráli nyelvekben. Az itt tárgyalt jelenségkörök azonban már magukban is elég széles skáláját fogják át az uráli nyelvek grammatikai sajátosságainak ahhoz, hogy kijelenthessük: az uráli, illetve finnugor alapnyelv maga is tartalmazta e prenominatív vonások zömét. Mindezek alapján az uráli nyelvek vizsgálata nem kevésbé járulhat hozzá a világ nyelveinek tipológiai, ezen belül történeti-tipológiai értelmezéséhez, mint bármely más nyelvcsaládé, és eredményei nem kevésbé tartalmas hozzájárulást nyújthatnak az emberi nyelv lényegi tulajdonságainak feltárásához; közelebbről pedig e megfigyelések megerősítő példaanyaggal szolgálnak a történeti tipológia, távolabbról pedig az egészében vett nyelvtipológia számára.

IV. Az értekezés témaköréből megjelent publikációk jegyzéke

1. A stadiális tipológia. *Nyelvtudományi Közlemények*, 99. 2002. 148–176.
2. A tárgy tárgyában. Mondattipológiai fontolgatások. In: Budapesti Uráli Műhely III. MTA Nyelvtudományi Intézet, 2003. 7–44.
3. Nominative, nominativity, nominativitism. *Sprachtheorie und germanistische Linguistik*, 15. 1. (2005) 33–62.
4. Die Ergativität und die uralischen Sprachen. *Finnisch-Ugrische Forschungen*, 2006. Band 59 – Heft 1–3 (2006), 81–131.
5. Prenominatív nyomok az uráli nyelvekben. In: Sipőcz Katalin, Szeverényi Sándor szerk. *Elmélkedések népekről, nyelvekről és a profán medvéről. Írások Bakró-Nagy Marianne tiszteletére.* SzTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszék, Szeged, 2006. 45–64.
6. Die Pränominativität der uralischen Partizipien. *Ural-Altäische Jahrbücher*, Neue Folge, Band 20 (2006), 16–50.
7. Unmarked object in the Uralic languages: a diachronic typological approach. *Linguistica Uralica*. 43/1. (2008) 1–33.
8. Az uráli nyelvek genitívuszáról – tipológiai megközelítésben. *Nyelvtudományi Közlemények*, 104. 2007. (2008) 57–85.
9. A participiumi alárendelés történeti-tipológiai tanúsága az uráli nyelvekben. In: *Ünnepi írások Bereczki Gábor tiszteletére.* Urálistikai Tanulmányok 19. ELTE Finnugor Tanszék, Budapest, 2008. 196–208.

10. Дономинативные следы в уральских языках. In: *Congressus decimus internationalis fenno-ugristarum/X*. Международный конгресс финно-угроведов. Йошкар-Ола 15.8.–21.08. 2005. Материалы X. Международного конгресса финно-угроведов. Pars V. *Linguistica*. 365–378. (2009)
11. Полуаккузативная конструкция русского языка и ее значение с историческо-типологической точки зрения. *Studia Russica XXIII* (2009), 127–137.
12. Historisch-typologische Zeugnisse der partizipialen Subordinierung in den uralischen Sprachen, *Finnisch-Ugrische Mitteilungen*. Band 31/32 (2010), 171–188.
13. The Problem of Nominative–Ergative Transitions. *Acta Linguistica* 4/2 (2010), 37–49.

*

Előadások a témában: Budapesti Uráli Műhely, 2002; Szentpétervári Egyetem, 2003; Magyar Nyelvtudományi Társaság 2003, „Grammatika és kontextus” konferencia, Budapest, 2004; Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki, 2005; Tamperei Egyetem, 2005; Congressus Decimus Fenno-Ugristarum, Joskar-Ola, 2005; Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2005; Göttingeni Egyetem 2006; Hamburgi Egyetem 2006; Balczky-émlékkonferencia, Budapest 2007.